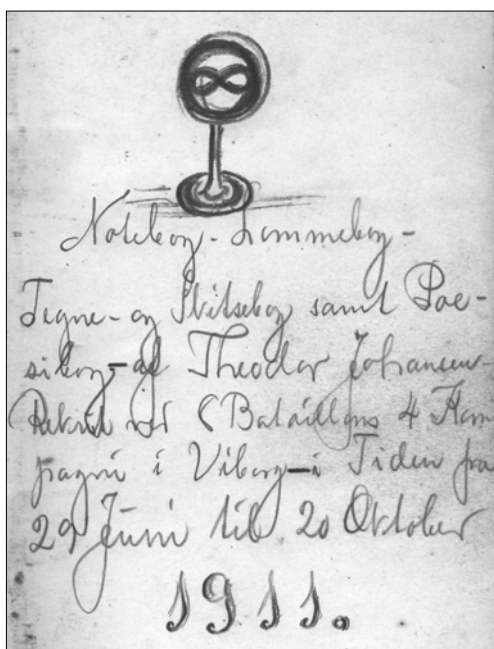

Th. Johansen i Viborg – rekrut med alle sanser vakt

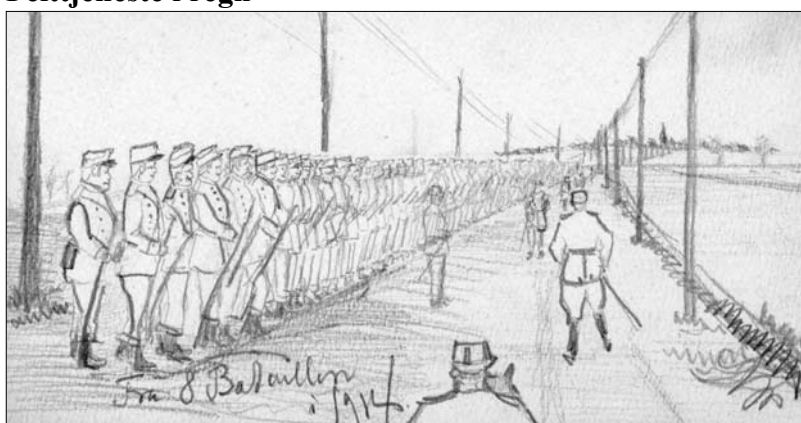

Forsiden af Th. Johansens notesbog

Theodor Johansen (1888 – 1953), der fra 1914 til sin død i 1953 var lærer i Aarestrup, skrev og tegnede livet igennem om, hvad han så og oplevede, således også om sin tid som rekrut i Viborg. Johansen sugede viden og oplevelser til sig og videregav dem i sine mangfoldige notesbøger, som han altid må have haft på sig. Han tegnede og skrev om hvad han oplevede.

De fleste tegninger, der illustrerer denne artikel er fra tiden i Viborg, dog er nogle af soldaterbillederne tegnet under Johansens genindkaldelse til Sikringsstyrken i efteråret 1914.

Felttjeneste i regn

Soldater afventer ordrer

Fredag den 29. juni 1911 skulle vi ud i felttjeneste. Klokkeren 6¹⁰ stillede vi i Boyesgade, og snart var kompagniet samlet, hvorpå vi satte marchen op ud ad Århuslandevejen. Det var koldt og da vi var kommen lige uden for byen begyndte det at regne så småt. Lide ude på vejen blev der standset, og kaptajnen gav ordre til befalingsmændene, medens vi stod og tabte den

varme, som vi havde fået i kroppen inden marchen. Snart fik vi også ordrer at høre. Fjenden, dvs. den fjende, som vi endnu ikke ”havde” i landsbyerne Rind og Vinkel, og vi havde set hans patruljer mellem Rind Bro og Neder Budinge Sø. Derefter skulle vi udstilles som forpostkæde på skråningen af bakkedraget ned mod Nørreå.

Og vi marcherede af sted med forpatulje, som det sig hør og bør ud til Stenhøj og Kongehøj, hvor foran bakkedraget ligger. Regnen havde blødt vejen godt allerede, og da vi en halv mils vej syd for byen drejede ind på en græsmark med højt græs og senere ind over lyngbakkerne, begyndte fødderne allerede at mærke det våde.

Her blev der kommanderet ”på knæ” eller ”ned” som det nu kan være passende for soldater. Så begyndte udstillingen af posterne, og vi travede efter vor sergent fra første til anden post for at høre ordren, der blev givet til den. Derpå gik vi tilbage til standpladsen, og da klokken var 9, og vi var temmelig godt våde, fik vi lov at holde hvil. Geværerne blev opstallede, dog på fire mand nær, thi disse fire skulle være alarmpatrulje, klar til at rykke ud, hvilket øjeblik det skulle være.

Soldater holder hvil

Vi kastede os i den våde lyng, spiste vor frokost og lod det regne videre ned over os. Efter hvilet havde nr. 1, 2, 3 og 6 en tur som rekognosceringspatrulje over mod Rindskov, og på den tur blev vi rigtig våde om fødderne, særlig over den bløde mose foran skoven.

Da vi alle fire lykkelig og vel nåede ind i skoven, slog vi selskab og gik hen for at se på paviljonen der, thi ingen kunne se os. Da vi kom tilbage, fik vi nok en gevaldig skylle, men dermed var det forbi med regnen for denne gang. Turen var ret gemytlig, selv de vanddrukne støvler kunne snakke med, da vi gik ad landevejen hjem. Heldigvis måtte vi tage det ny tøj på om eftermiddagen.

Den 14. juli var vi ude på den første lange marchtur. Tornysteret havde vi på nakken og den var ret tung, thi den indeholdt vore små støvler samt den gamle våbenfrakke. Kappen var naturligvis hængt over. Vi marcherede straks til Hald. På vejen kom vi forbi den sjældne egeskov af samme navn med den åbne plads på højre side af vejen, hvor rytteriet havde deres lejr under manøvrerne ved Hald siden 1870. Lidt længere syd for denne plads skimtede jeg oppe i skoven en mindesten om kong Frederik d. 8., der som kronprins var hærens øverste befalingsmand i en del år. Hvor stenen står, holdt han råd med officererne.

Mindesten for kronprins Frederik

Stenen står i Hald Egeskov tæt ved Ringkøbing landevej, hvorfra man kan se den. Omgivelserne er smukke, thi egne er gamle og knudrede. De er rester fra de egeskove, der i sin tid dækkede Jylland, og mellem træerne og ved stenen vokser de prægtigste enebær, omgivet af blåbærbuske. Stenen er rejst til minde om kronprins Frederik. Der står på det runde indhug: "Kronprins Frederik øverstbefalende 18. 4. 1877" og på det nederste, fir-kantede indhug: "Minde om lejren ved Hald 1868-1888". På det sted stenen står, udstedte kronprinsen ordrer.

Ved Hald gjorde vi holdt og fik vore feltflasker fyldt med vand, thi en hård tur ud i Stangheden stod foran os. Så deltes kompagniet, og hver deling gik med sine befalingsmænd hver til sit. Første deling, hvortil jeg hørte, måtte grave en skyttegrav for knælende skytter samt et skyttehul. Det var i og for sig slet ikke så kedeligt, og tiden gik hurtigt. Da den var færdig, tog

Soldater på øvelse

vi efter kommando stilling i graven og afskød hver fem skud, løse patroner, mod et par mand eller soldater, der rykkede ind mod os forestillende en farlig fjende. Ja, en lille tur måtte vi have selv som fjende. Det vil sige vi gik et stykke ned i lavningen foran graven og tænkte så at vi selv lå i den – og skød så på os selv. Nu havde vi set og forstået til hvilken nytte en

sådan grav kan være, og derefter jævnedes vi i løbet af et kvarters tid vort ellers så stolte værk med jorden. Over stedet sås, da vi var gået derfra for at plukke tørt lyng til kogning af kaffe, kun en sandbunke i den brune lyng på toppen af hedebakken.

Imidlertid havde vi plukket den tørre lyng og med en favnfuld marcherede vi, det vil sige uden trit, op mod den lille by Stanghede, der kun består af et par gårde, for i en pløjemark at koge vor kaffe. Kaffen var god og smagte ganske fortræffeligt. Trætte var vi, da vi begyndte på at koge den, thi det var nu over middag, og vi havde intet fået at spise siden vi tog fra Viborg, men efter måltidet og kaffepausen var vi vel oplivede og kunne fortsætte hjem til gamle Viborg med godt humør dampende på en snadde eller ”Motor”-cigaret. Klokkeren 3½ var vi hjemme og turen gik lettere end man skulle have troet.

Mindedag for slaget ved Isted

Skarpskydning

Dag	Msk.	Træffere	skud	Pointe	Tid
22/7	150	6.6.4.	3.	16.	1/2 H. H.
23/7	250	6.6.6.	3.	18.	1/2 H. H.
24/7	100	x 3.4.	2.	7.	1/2 H. H.
3/7	200	4.4.4.	3.	12.	1/2 H. H.
	100	4 4 4	3	12	H. H.
	300	3 3 4	3	10	
13/7	150	x 3 3 x	2	6	H. H.
13/7	200	x 3 3	2	6	H. H.
19/7	400	4 4 4 6 5	5	23	3 H. H.
19/7	500	4 2 4 6 2	5	18	3 H. H.
21/7	600	x x 4 4 2	5	10	1/2 H. H.
25/7	200	4 4 4 4 4 4 4	8	38	3/4 H. H.
			Falt 191		Pointe

Th. Johansens resultater på skydebanen

Tirsdag den 24. juli 1911 var mindedagen for Isted-slaget samme dato 1850, og i den anledning skulle 8. bataljon samles. Dette skete ved middagstid. 4. kompagni skulle først en time ud for at skyde en magasinskydning på skydebanen, så vi stillede allerede feltmæssigt påklædt klokken 5⁴⁰ om morgenen og vandrede ud til disse. Vejret var køligt og tågen drev foran os op mellem træerne ved landevejskanten i den temmelig kølige morgenstund.

Da vi var begyndt at skyde, drev vinden de sidste tågesløv op over grantrægrenene, der adskiller banerne. Skuddene knaldede og mange træffere blev markeret, skønt der skulle afleveres 8 skud på 35 sekunder. Side om side lå vi kompagniets 4. deling og skød så det gav ekko i granplantagen. Af og til slog en kugle ned i sandet foran en skive og dannede en vifte af sand på en halv meters højde. Dog sås en sådan kun et øjeblik og støvet i den driver snart ved vinden ud til siderne og forsvinder som damp.

Skydningen var forbi 9½ og kompagniet samlede på en lille skråning i banen og delingen siddende amfiteatralsk over hinanden hørte vi på at vor premierløjtnant holdt foredrag om Isted-slaget. Et kort over terrænet viste os den store hærs opstilling og fremrykning. Klokkeren 10½ var kompagniet rede til at afmarchere ud til Lund mølle, hvor bataljonen skulle samles ved middagstid.

Ved foden af en lynskrænt stod snart de fire kompagnier ved siden af hinanden, og mens bataljonen præsenterede gevær, førtes vor gamle fane hen i dens midte. Vor oberstløjtnant holdt en kort tale, mens vi stadig stod i stillingen ”præsenter gevær”: ”Så står vi i dag over for en af den danske hærs mærkedage, idet i dag for 61 år siden at slaget stod ved Isted den 24. juli 1850. Her ser De i dag deres gamle fane for Dem, som den stod den gang foran Solbro, hvor 8. bataljon særlig udmærkede sig. Lad os mindes vore forfædre og håbe, at vi kunne gøre det lige så godt som de, hvis vi bliver forlangt dertil”. ”Gevær ved fod”. Og ned ryger alle geværer til foden og der er stilhed over hele 8. bataljon til der bliver kommanderet ”Rør”.

Officer, der holder tale

Nu skulle der koges kaffe, og vi blev inddelt i kogehold på otte mand i hvert. To bar brænde, to hentede vand, én gravede kogehul osv., og snart var der ild under kedlerne. Kaffe og sukker bliver udleveret og snart drak vi af vore kogekedellåg den mest velsmagende kaffe til vor medbragte frokost. Høje flammende bål frembragt af al resterende brændsel tilkendegav, at vort hvil snart var til ende. Men medens ilden brændte og indhyllede landskabet med Viborgs tårne i baggrunden i et flimrende glanshav, benyttede flere hold lejligheden til at synge en sang efter den medbragte soldatersangbog, nydende en cigaret eller en pipe tobak samtidig.

Viborg i det fjerne

Denne fredens ånd under hvilket vedvarede dog ikke længe, og før vi vel vidste af det, var alle fire kompagnier, gående lige efter hinanden, nået ud på den støvede og sandede hedevej. Vejret var temmelig varmt med klar himmel. Vegen snoede sig i krumninger og kurver, og ved enhver sådan havde man ved at kaste sine øjne frem og tilbage den bedste udsigt over hele flokken, der som myrer trak af sted hen over en myregang.

Terrænet var bakket og små plantager og mange småhøje karakteriserer i det hele taget denne egn, hvor der tillige findes frodige enge ved søer og bølgende kornmarker. Ja, snart en sådan ved siden af en boghvedemark, hvorefter følger en tør, nylig fra heden opdyrket brakmark. Ja,

tænk. Skrænten mellem rugmarken her og den hvide landevejskant er fuldstændig dækket af den brune lyng. Det er kanten mellem marken og heden, det er Blichers egn.

Kun få af soldaterne synes at lægge mærke til det, nej, vi går bag efter hinanden, og ingen synes om at gå midt i vejen, thi der er sand, der støver, sand til knoglerne. Foran rider vor oberstløjtnant. Pludselig drejer han sin hest ind på en brakmark, og medens han holder stille dér, idet han og hesten begge med forskende øjne ser over soldaterne, træder straks det geled, som hidtil har gået på kanten af vejen, ned i sandet, thi det er vist det rigtigste.

Min sidemand sender en skråbladder i lige linie fra munden ned i sandet, og det stinker over på min hånd. Bag ved høres en rå flabet stemme: ”Det er S. E. varmt i dag”. Den slags lyde er de, der oftest høres i geledet. Gennem Rindsholm kommer vi forbi flere folk. vi er nu godt sorte i håret, og øjnene er hvide. Gamle, unge og børn er med den samme alvorlige mine på os, ja, selv smeden med sin hammer i hånd ser på os, og hvis jeg ville spørge ham: ”Hvad er det egentlig for noget”, ville han sikkert kunne give et for alles ansigtsudtryk fyldestgørende svar ved at sige: ”Det ved a såmænd æt”. Men jeg får ikke lov at spørge ham. På toppen af en bakke nord for Rindsholm ser vi atter mod nordvest Viborg domkirke hæve sig højt og mod den retter hele bataljonen sin gang. Mange er de trætte ben og fødder, men kun få arbejder med deres viljes sidste kræfter for at følge de stærkere kammerater til vejs ende og for at have gjort deres pligt. Da er hvilen sød om middagen.

Poesi på Kongshøj

Skrevet mens vi lå i lyngen og beskød 3. kompagni, der gik imod os over Kongshøj den 18. august 1911

***Hvor lyngen reder som blød en seng
med mos og med brune toppe,
der sendte vi fjenden den trodsige dreng –
vore kugler i deling og troppe.***

***Han måtte først en stubbemærk
over til lave Kongehøje,
der bed han i lyngen den vindtørre bark,
skønt efter i stub sig at bøje.***

Retten er sat

Premierløjtnant von der Reche

Mandag den 14. august 1911 om eftermiddagen klokken 3 $\frac{3}{4}$ skulle jeg møde som dommer i en krigsret sammenkaldt efter krigsforhør den 12. august over rekrut nr. 487 ved 8. bataljons 4. kompagni, idet han i drukkenskab havde udskældt den visiterende korporal og truet samme med prygl.

Altså klokken 3 $\frac{3}{4}$ og lidt derefter samledes krigsrettens dommere med formand samt auditører og den anklagede. Klokken 4 gik vi ind i rådstuen. Efter formanden oberstløjtnant Gerlachs udsagn: ”Retten er sat” nedlod alle rettens mænd sig ved det lange brede bord i de behagelige stole. Alle 15 vedrørende retten var naturligvis i uniformer og særlig var underofficererne med de to menige nr. 406 og 482 fra 8. bataljons 4. kompagni fint pudsede.

Indgang til rådssalen

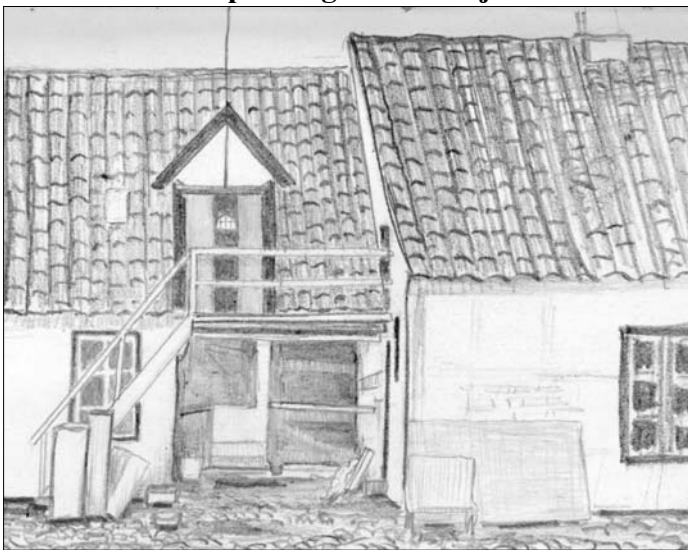
Ved den ene ende af bordet sad formanden og ved den anden auditøren med skrivelsen angående den foreliggende sag. På hver side af bordet havde samtlige officerer og underofficerer taget plads. Først to kaptajner af hvilken den ældste har plads til højre for formanden. Efter samme måde to premierløjtnanter, to sekundløjtnanter, to sergenter, to korporaler og vi to menige. Da en kaptajn, de to korporaler og de menige ikke havde aflagt dommerløftet tidligere, måtte dette først ske. Løftet, eller edsformularen, blev hurtigt oplæst af auditøren, og de sidste ord: "Dette lover jeg på ære og samvittighed", blev i kor gentaget af alle fem, og dommerløftet var aflagt.

Den indsendte anklage til bataljonen blev først oplæst og derefter alle optegnelser fra krigsforhøret, hvilket den anklagede skyldigst og skælvende stod henne ved indgangsdøren og hørte på, ventende med angst på sin dom. Da disse oplæsninger var til ende, oplæste auditøren de paragraffer i straffeloven, hvorefter vor kammerat 487 skulle dømmes. Efter

dette gik de forskellige klasser sammen to og to for at tale om stemmeafgivningen. 492 og jeg slog også en lille sludder af henne ved døren og var enige om at stemme på den mildeste straf, hvilket også skete, da vi begyndte stemmeafgivningen. De øvrige dommere afgav ligeledes stemmer og dommen blev oplæst for rektruten, medens alle stod op. Efter dette udtalte formanden: "Rette er hævet", og dermed var alt forbi.

Rådssalen er smuk med flere malerier. På en væg hænger et stort maleri af glaspustere, medens billedet af de Olderborgske konger pryder de andre vægge. Endvidere fandtes buster af majestæten med dronning samt af vor gamle konge Kristian d. 9. i gips.

Professor Labri på Borgervold 16. juli 1911

Gadeparti i Viborg

Professoren står på en forhøjning foran sit telt, idet han blæser på sin tryllestock, medens han synger i stedet for at den skal give toner. Da han har sunget begynder han: "Mine ærede herrer og damer. Her har De lejlighed til at se den Danmarks-berømte professor Labri. Det er den sidste (han slår i hånden med tryllestaven) – Av, for S. ... den sidste store forestilling, jeg giver her i aften, førend jeg tager bort herfra på min flyvemaskine. Værse- nartig derfor mine damer og herrer. Her har De i sandhed lejlighed til at se noget storartet. Det har de Søren bro- dere mig – der kan sætte benene i en

fuldstændig dinglende bevægelse. Den smukke Maren Pedersdatter bliver skudt af en kanon ladet med 1 ¼ pund sværte og ¾ pund englefedt, svæver tre gange rundt om teltet med benene i dinglende bevægelse. Søren brodere mig. De får at se, hvorledes jeg nedlægger et lille korn i en urtepotte og tryller den op til et træ, der er tre alen, 1 ¼ pund blanksværte og halvtreds pandekager høj. Søren brodere mig. Den danske troldkvinde frøken Romany udlover en præmie på tyve kroner til den, der kan binde hende om halsen således, at hun ikke i løbet af fem minutter kan løse sig igen. Væsenartig! Soldater har lov til at spytte på gulvet og grave hinanden i næsen. De kan komme i kongelogen og kejserlogen med varmt vand, en flaske sødsuppe og en flaske med kærnemælkssovs. Søren brodere mig. Der er endnu lejlighed til at se den berømte professor Labri. Til 1. oktober pakker jeg hele teltet sammen og indsender det til finansminister Neergaard, så kan han selv rejse om og betale den moderne forlystelsesskat, thi den er mig for moderne. Væsenartig! Væsenartig! Teltet rummer 3000 tilskuere og syv poleerede damer! (En politibetjent går ind). Plads for øvrigheden! Væsenartig! Væsenartig”!

Joachim Skovgaards malerier i Viborg domkirke

Th. Johansen gennemgår minutiøst samtlige Skovgaards billeder i Viborg domkirke. Her er hvad han skriver om nogle af dem.

Det hele billede på nordvæggen i Viborg domkirke forestiller syndefaldet. Det viser os ret hvorledes menneskene ser ud, når de stilles over for døden. Arken sejler frem gennem vandene, medens menneskene kæmper for at opretholde livet. Ansigtstudtrykkene er betegnende for hvert enkelt menneske, man ser. Til venstre for neden ser man en ung mand, der bevidstløs slynges rundt som vandet vil. Dog ser man endnu det sidste livsglimt i øjnene, men det er kun svagt og mat. Ovenover den halvdøde mand er afbildet en gruppe af tre mennesker, to kvinder og en dreng. De er levende endnu, så hver søger at beholde livet. Drengen synes et øjeblik at glemme den stilling, hvori han er stedt, thi med rædsel ser han på den nedfor ham liggende unge mand, medens han klamrer sig fast til en kvinde, der bedende rækker armene op mod Himlen, håbende på den sidste hjælp i nøden. En anden kvinde har grebet fat i håret på den først omtalte, men hendes kræfter er næsten udtømt, selv om håbet endnu lever i hendes blik. På højre side af billedet sejler Arken. Foran den ligger en mand rækkende armene højt i vejret, råbende om hjælp, og en død kvinde sejler tæt ved ham. Oven over dette ser man Noa ofrer til Herren og foran dette står hans hustru samt Sem, Kam og Jafet med deres hustruer, der folder hænderne bedende.

Det tredje billede på sydvæggen: Herrens besøg hos Abraham og Sara, Abrahams bøn for Sodoma samt byens ødelæggelse. Til højre på billedet sidder Herren og de to engle ved et bord, medens Abraham opvarter dem. Han kommer bærende med et fad, hvorpå kalven ligger. På bordet står en skål med frugter. Billedet forestiller det øjeblik, da Herren siger til Abraham: ”Til næste år kommer jeg igen, og da skal Sara have en søn. Englene hører med andagt på disse ord og Sara står bagved teltdøren, hvor hun har trukket lærredet til side og ler skælmsk. Til venstre for teltet ses grenene af et træ. Til venstre på det store billede ligger Abraham på knæ for Herren.

Han har taget hans hånd i sin og beder for Sodoma. Baggrunden for dette optrin er Sodomas mure, hvorover man kan se ind i staden. Ovenover begge de to omtalte billeder flygter Lot og de to engle bort fra Sodoma, men Lots hustru har vendt sig om for at se ind over den brændende by, hvis tårne nu falder for flammerne.

Udflugt til Himmelbjerget

Finnerupkorset

Lyshøj med Blicherstenen

Vium kirke

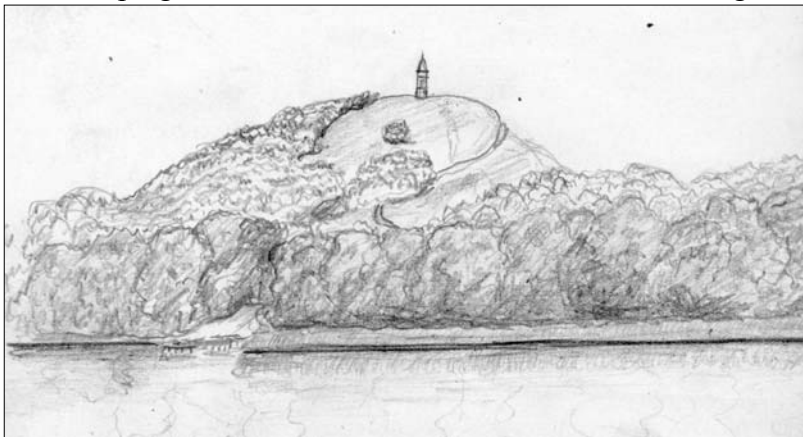
Søndag den 20. august 1911 på udflugt til Himmelbjerget. Turen foregik på en i Viborg lejet cykel over Finnerup for at se den temmelig sjældne kirke, som findes der samt det såkaldte Finnerupkors, der har sin plads på det sted, hvor man mener, at kirkeladen har stået. af disse to mærkværdige ting tog jeg skitser og fortsatte så turen med god medvind over Staghede, Skelhøje foreløbig til Lysgård, eller rettere Lyshøj, hvor den kendte Blichersten har en udmærket plads både til minde om Blicher og den egn, der hører Bindestuen til. Højen ligner, og er måske, en kæmpehøj. Den er bevokset med egekrat og ved siden af mindstenen står generalstabens mærke. Fra højen har man den bedste udsigt over Hald skove bag Staghede og Dollerup Hedebakker, og atter bag denne ses Viborg med sin kirke meget tydeligt på cirka 1½ mils afstand. Man ser dog langt videre omkring, ja, Blicher har kunnet i klart vejr se helt op til Aalborg mod nord og over til Hald kirke to mil nord for Randers, hedder det. Mod syd ser man tydeligt støtten på Himmelbjerget. Lysgård er som på Blichers tid kun en lille by med en kullet kirke.

Efter at have nydt en del af min medbragte frokost ved foden af Lyshøj og taget et par omrids af højen med mindsten, snurrede cyklen let til Vium, Blichers fødeby. I præstegårdshaven ud mod vejen står en anden mindsten for egnens trofaste sanger. Byens kirke ligger smukt halvgemt mellem træer.

Den gamle gård Avnsbjerg lå i disse dage i ruiner efter ildebranden kort tid i forvejen. Det er nok værd at dreje fra landevejen i Kjellerup op på torvet for at se Christoffer Krabbes buste rejst af byens borgere for stor virksomhed og til udsmykning af byen. Kjellerup er en temmelig stor landsby. Uden for byen sås arbejdet på den ny jernbane. Jeg tog fra Viborg om morgenen kl. 7 og 11 ¾ nåede jeg højskolehjemmet i Silkeborg.

Sejlturen fra Silkeborg til Himmelbjerget er meget smuk. Brassø er temmelig smal som en kanal inde ved byen. Fra begge sider bevokset med el og bøg. Et enkelt sted kan man træffe elletrunter. Men når man kommer ud for sanatoriet bliver søen bredere med liv i massevis ved bredden, og herfra kan man se Himmelbjerget.

Det første man lægger mærke til på bjerget, både fra nær og fjern, er støtten. Når man kommer derop og står ved dette minde for den folkekære kong Frederik d. 7., er det meget større

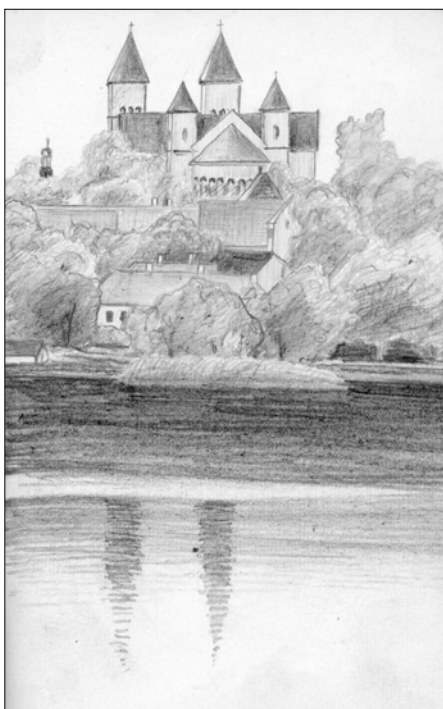

Himmelbjerget set fra Juul sø

end man på afstand antog det for. Rundt om støtten, ved næstøverste frise eller afsats, står med store ophøjede bogstaver: ”Til minde om kongen Frederik den syvende, det danske folks ven og grundlovens giver”. Foran ses et billede af samme konge i relief af kobber. De runde kredse, tre på hver side, forestiller krans af egegrene, hvilke omgiver datoer for mindedage fra den sidste del af Danmarks historie.

Desuden findes buster af Tscherning og Leopold Budde. Desuden findes her også en Blichersten, hvorpå står: ”1839 stævnedes her Steen Steensten Blicher det danske folk til folkemøde”. Ovenpå stenen sidder en jublende hedelærke.

Fra Himmelbjerget sejlede jeg atter tilbage med skib til Silkeborg og derpå på cykel hjem til Viborg.

Viborg domkirke

Udsigt mod Søndre sogns kirke